

The Role of Ambiguation in Creating the Carikalamatures of Persian Language on the Basis of Cognitive Conceptual Blending Theory

Morteza Dastlan ¹

Department of Linguistics, Payame Noor University,
Tehran, Iran

Abstract

Carikalamature (caricature of words) is, lexically, a blended term made up of the English word "caricature" and the Persian word "kalamāt" (words). It technically refers to the short sayings that convey humorous, serious, or wise concepts and fall in the satire literary genre. This work aims at studying the role of ambiguation in creating the Persian caricatures on the basis of cognitive Conceptual Blending Theory. One of the techniques employed in creating Persian carikalamatures is ambiguation. Ambiguity is a type of obscurity exerted on the text by homonyms and polysemous words or idiomatic expressions. In the integration network that underlies the structure of meaning, different discourse contexts are reflected in distinct generic spaces that motivate various cross-space mappings between an element of one input space and different elements of the other input space. This process causes different meanings to be projected to the blended space. Distinct generic spaces and various mappings and projections can be accounted for just by assuming two different integration networks for any carikalamature. Two distinct integration networks with identical first input space but different second input space, generic space, blended space, and cross-space mappings justify the presence of the two simultaneous distinct meanings conveyed by one carikalamature.

Keywords: ambiguation, carikalamature, conceptual blending theory, discourse context, integration network.

1. mo.dastlan@pnu.ac.ir (Corresponding Author)

How to cite: Dastlan, M. (2024). The Role of Ambiguation in Creating the Carikalamatures of Persian Language on the Basis of Cognitive Conceptual Blending Theory. *Language and Linguistics*, 20(40), 153- 180. doi: 10.30465/LSI.2025.45571.1688

1. Introduction

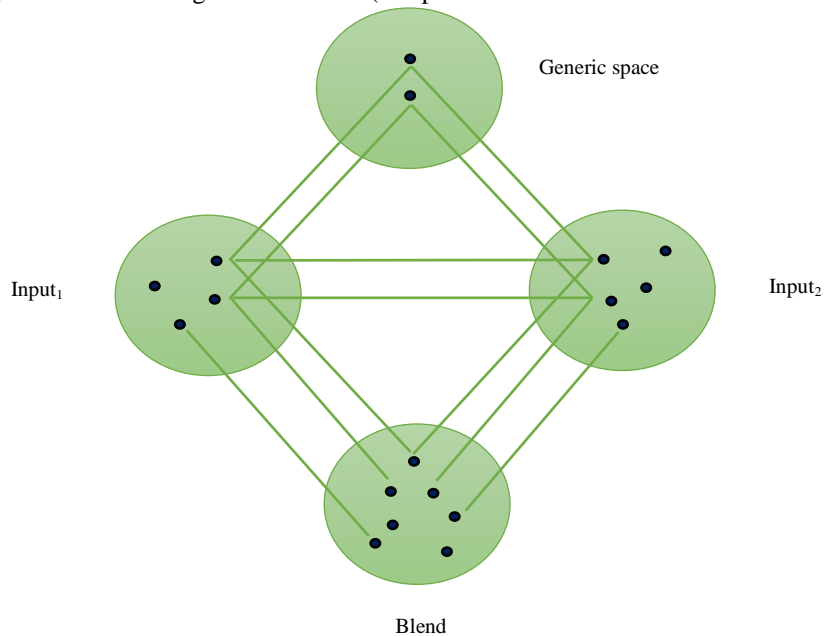
Carikalamature (the caricature of words) is, lexically, a blended term made up of the English word "caricature" and the Persian word "kalamāt" (words). It technically refers to short sayings that convey humorous, serious, or wise concepts and fall in the satire literary genre. This work aims at studying the role of ambiguation in creating the Persian carikalamature (on the basis of cognitive approaches like Conceptual Blending Theory).

2. Literature Review

Sorahi and Ghayuri (2017) have investigated the role of violating Grice's cooperative maxims in constructing Carikalamatures. To achieve this aim, they have selected 100 carikalamatures from different writers randomly and, after analysis, came to the conclusion that among Grice's cooperative maxims, the maxim of manner and the maxim of relation have been most frequently violated, respectively. Shobeiri and Bayatfar (2019), in their work, have focused on deviations from literary norms in the book "Welcome to My Sight" by Parviz Shapour. They have found out that defamiliarization is the main semantic deviation utilized in this book. This type of deviation has resulted in new and intriguing caricatures in the Persian language.

3. Method

The framework applied in this work is on the basis of Fauconnier and Turner's Conceptual Blending Theory. In the network that helps create meaning, different conversation situations are shown in separate general areas that lead to various connections between one part of one input area and different parts of the other input area. This causes different meanings to be projected to the blended space. The blended space takes elements from both inputs, as indicated by the broken lines, but goes further in providing additional structure that distinguishes the blend from either of its inputs. Stated differently, neither of the inputs contains the structure that the blend derives. In Figure 1, this emergent structure or 'novel' meaning is represented by the elements in the blended space that are not connected to either of the inputs.

Figure 1. A basic Integration Network (Adapted from Fauconnier and Turner 2002: 46)

4. Discussion

One of the techniques employed in creating Persian carikalamatures is ambiguity. This is a type of obscurity exerted on the text by homonyms and polysemous words or idiomatic expressions. The lexically ambiguous carikalamatures contain a homonym or polysemous word that has two different meanings, both of which are applicable. Additionally, some other words or expressions in the text serve as prompts that evoke the distinct meanings of the ambiguous word based on the sentence context. Since the two distinct meanings are applicable in the text, two mappings are drawn from the ambiguous word to its different readings in different spaces. For example, in the following carikalamature, the word /ʃɪr/ in Farsi is a homonym; it means either 'lion' or 'milk.' In the text, the words /baqevahʃ/ (zoo) and /māstbandi/ (dairy farm) are the prompts that inspire the distinct meanings of the homonym /ʃɪr/, namely 'lion' and 'milk,' respectively.

1. a)

/ʃɪr e ezāfe ye baqevahʃ be dard e māstbandi nemixorad/

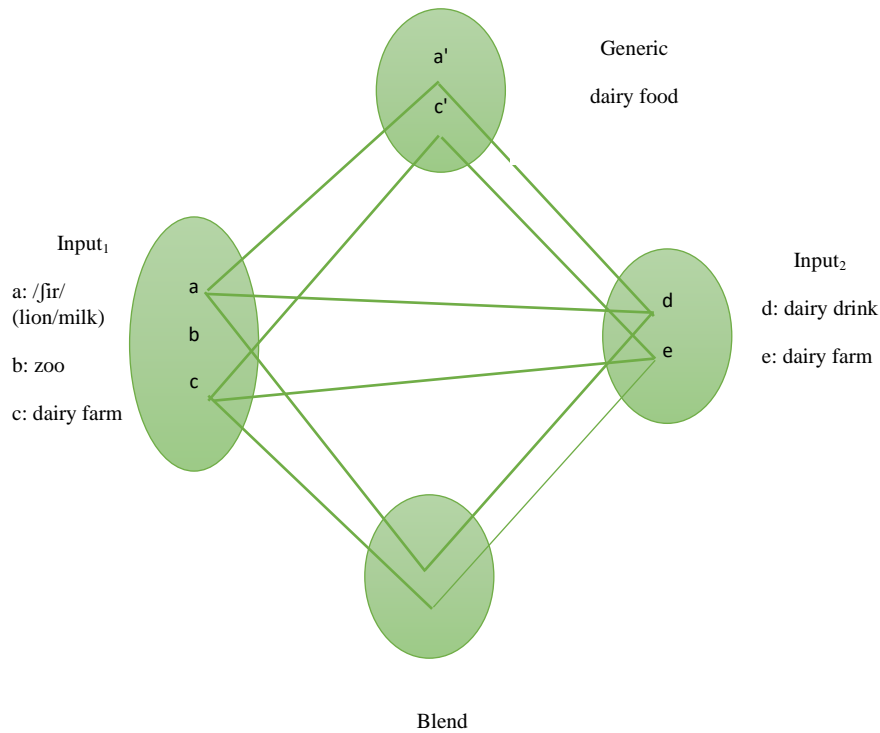
b) lion of additional of zoo to problem of dairy farm not suitable

c) The additional 'lion' from the zoo is not suitable for a dairy farm.

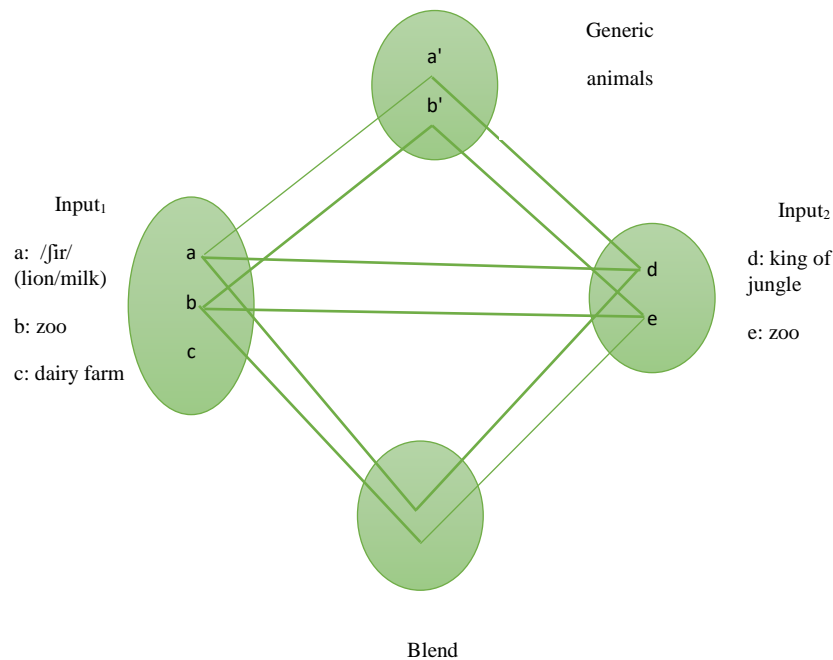
Here, the prompts play their role in sentential context and cause two mappings to be drawn from the homonym /ʃɪr/ to its distinct readings in different spaces. This dual mapping justifies the lexical ambiguity present in the structure of the carikalamature.

In the above carikalamature, the homonymous word /ʃɪr/ (lion/milk) and the accompanying prompts /baqevahʃ/ (zoo) and /māstbandi/ (dairy farm) generate two distinct discourse contexts that are reflected in two different generic spaces, 'dairy food' and 'animal.' The two distinct generic spaces and different cross-mappings between the elements in two input spaces have to be inevitably reflected in two different integration networks, as indicated in the following figures:

Figure 2: The integration network of the carikalamature" The additional 'lion' of zoo is not suitable for dairy farm" with the generic space of 'dairy food'

Figure 3: The integration network of the carikalamature "The additional 'lion' of zoo is not suitable for dairy farm" with the generic space of 'animals'

In figure 2, with the generic space of dairy food, the homonymous element /ʃɪr/ (a) in input space 1 is mapped into 'dairy drink' (d) in input space 2 and then projected to the blended space. The information in this generic space impedes the mapping and projecting of the element 'zoo' (b).

In figure 3, the generic space 'animals' stimulates the element /ʃɪr/ (a) to be mapped into the element 'lion' (d) and then projected to generic space. It also stimulates mapping and projecting of element 'zoo' (b), but at the same time, it impedes the element 'dairy farm' (c) from mapping and projecting to generic space. Different pieces of information generate distinct cross-mappings. The different cross-mappings, in their turns, result in generating two different simultaneous meanings. These two different meanings justify the ambiguity in the structure of the carikalamature.

6. Conclusion

As it is revealed from the foregoing discussion, analyzing the structures of ambiguous carikalamatures, irrespective of the context, is impossible. These

structures are, in the best way, analyzed on the basis of cognitive approaches—like conceptual blending theory—in which pragmatic knowledge and the discourse context have a crucial role in developing diverse simultaneous meanings.

نقش ابهام‌آفرینی در خلق کاریکلماتورهای زبان فارسی بر پایه نظریهٔ شناختی «آمیختگی مفهومی»

گروه زبان‌شناسی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران

مرتضی دستلان

چکیده

کاریکلماتور، سبکی در نوع ادبی طنز است که مطلبی فکاهی، جدی یا حکیمانه را در قالب جمله‌ای کوتاه انتقال می‌دهد. هدف این نوشتار، مطالعهٔ ساختاری دسته‌ای از کاریکلماتورهاست که از طریق ابهام‌آفرینی بوجود می‌آیند. از جمله تکنیک‌های دخیل در خلق کاریکلماتور، ابهام‌آفرینی است که در بافت‌های گفتمانی متفاوت و به کمک کلمات همنام یا چندمعنا در سطح واژگان، و عبارت‌های اصطلاحی در سطح جمله، بوجود می‌آید. تحلیل ارائه شده در این مطالعه، مبتنی بر نظریهٔ شناختی «آمیختگی مفهومی» فوکونیه و ترنر می‌باشد. در قالب شبکهٔ تلفیقی که ساخت معنا را به تصویر می‌کشد، بافت‌های گفتمانی متفاوت، در فضاهای عام متمایز نمود می‌یابند و فضاهای عام متمایز، زمینهٔ نگاشت‌های میان-فضایی متنوعی را بین عنصر موجود در فضای دروندادی اول و عناصر موجود در فضای دروندادی دوم فراهم می‌کنند و بدین ترتیب معانی مختلفی در فضاهای آمیخته شکل می‌گیرد. وجود فضاهای عام متفاوت و به تبع آن نگاشت‌ها و فرافکنی‌های متمایز را ناگزیر، بوسیلهٔ ترسیم دو شبکهٔ تلفیقی متفاوت برای هر کاریکلماتور باید به تصویر کشید. وجود دو شبکهٔ تلفیقی مجزا، با فضای دروندادی اول یکسان اما فضاهای دروندادی دوم، فضاهای عام و فضاهای آمیخته و نگاشت‌های میان-فضایی متفاوت، توجیه‌گر معانی متفاوتی است که بطور همزمان در یک کاریکلماتور نمود پیدا می‌کند.

کلیدواژه: کاریکلماتور، ابهام‌آفرینی، بافت گفتمانی، نظریهٔ آمیختگی مفهومی، شبکهٔ تلفیقی.

مقدمه

واژه «کاریکلماتور» را اولین بار احمد شاملو در سال ۱۳۴۶ در مجله خوشه برای نامیدن نوشته‌های پرویز شاپور (۱۳۰۲-۱۳۷۸) که جملاتی کوتاه و غالباً طنزآمیز بودند بکار برد. این واژه ترکیبی از کلمه فرنگی «کاریکاتور» و واژه فارسی «کلمات» است. بعد از شاپور افراد دیگری با الگو گرفتن از آثار وی به نوشتن کاریکلماتور روی آوردند بگونه‌ای که امروزه بیش از هشتاد مجموعه کاریکلماتور به چاپ رسیده است (درویشعلی پور آستانه و صفایی، ۱۳۹۴). با وجود اینکه واژه کاریکلماتور دارای ظاهری فرنگی و برگرفته از وام‌واژه کاریکاتور است اما ریشه در ادبیات کلاسیک فارسی دارد و برخی آن را ملهم از سبک هندی می‌دانند (صفایی و درویشعلی پور آستانه، ۱۳۸۹). از لحاظ نوع ادبی، کاریکلماتور جزء نوشته‌های طنزآمیز است. یک نوع ادبی مثل طنز، سبک‌ها و قالب‌های متفاوتی دارد و کاریکلماتور هم یکی از قالب‌هایی است که زیرمجموعه طنز قرار می‌گیرد (طهماسبی و نظری، ۱۳۹۲). به دلیل نبودن این پدیده در ادبیات فارسی، تاکنون تعریف جامع و مانعی از این نوع نوشته که مقبولیت عام داشته باشد ارائه نگردیده است و صاحب‌نظران مختلف بر اساس نوع نگاه خود، تعاریف گوناگونی را ارائه داده‌اند. انوری (۱۳۸۱) در فرهنگ سخن، ذیل کلمه کاریکلماتور، آن را «عبارات و جملات کوتاه که در آنها واژه‌ها بصورت طنز بکار می‌روند» دانسته است. سعیدیان (۱۳۸۴) کاریکلماتور را نوعی جمله قصار یا کلام کوتاه و منثور و ساده که به موضوع واحدی می‌پردازد و مضمون آن در بردارنده نکته‌ای فکاهی یا جدی است، می‌داند. شمیسا (۱۳۸۶) معتقد است کاریکلماتور، سخنان کوتاه، حکیمانه و طنزداری است که گاهی به کلمات قصار نزدیک می‌شود، زیرا در آن نکته‌ای است. از دید طالبیان و تسلیم جهرمی (۱۳۸۹) کاریکلماتور، جملات ساده و طنزآمیزی است که نگاهی وارونه و متفاوت به دنیای درون و برون دارد. اما به نظر می‌رسد تعریف حسین پور (۱۳۸۵) که کاریکلماتور را «جمله‌های منثور، ساده، صمیمی، کوتاه، طنزآمیز (یا مطایبه آمیز)، ادبی، غیرجدی یا کاریکاتوری» معرفی می‌کند از سایر تعاریف‌ها کامل‌تر است. در مورد تعاریف خارجی، می‌توان به نظر «رامون گومز دلاسرنا»^۱ رمان‌نویس معروف اسپانیایی اشاره کرد که در تعریف کاریکلماتور، معادله «استعاره + طنز = کاریکلماتور» را ارائه می‌دهد و معتقد است کاریکلماتور «جرات توصیف آنچه توصیف‌ناشدنی و به اسارت در آوردن آنچه فرآر است» می‌باشد (Cardona, 2008). کاریکلماتور هر تعریفی که داشته باشد، نشاندهنده این ویژگی جالب است که زبان فارسی در قالب کلامی موجز، توانایی بیان مفاهیمی وسیع را دارد. این توانایی، یعنی بیان حداکثر معنا با حداقل کلام، مستلزم استفاده از عناصر زبانی است که

1. Ramón Gómez de la Serna

معانی متعدد داشته باشند. این عناصر، در قالب کلمات دارای ابهام واژگانی^۱ و عبارت‌های اصطلاحی^۲ نمود پیدا می‌کنند؛ بنابراین انتظار می‌رود که این سبک ادبی استفاده فراوانی از این عناصر زبانی داشته باشد. این جستار به دنبال بررسی ساختاری کاریکلماتورها و نقش ابهام‌آفرینی در خلق آنها بر پایه رویکردهای معنایی موجود در مکتب شناختی است. تحلیلی که در این نوشتار ارائه می‌شود، برگرفته از آرای فوکونیه و ترنر^۳ در «نظریه آمیختگی مفهومی»^۴ است.

۲. پیشینه پژوهش

با وجود اینکه کاریکلماتور نسبت به سایر انواع و سبک‌های ادبی عمر چندان طولانی ندارد اما مطالعاتی چند روی آن صورت گرفته که به بعضی از آنها اشاره می‌کنیم.

طالبیان و تسلیم جهرمی (۱۳۸۸)، با تکیه بر کاریکلماتورهای پرویز شاپور، به بررسی ویژگی‌های زبان طنز و مطایبه در کاریکلماتورها پرداخته‌اند. آنها هفت ویژگی کاریکلماتور که شامل: ایجاز، سادگی و روشنی بیان، زبان محاوره، چینش هوشمندانه واژگان، بازی‌های زبانی-بیانی، بیان اغراق‌آمیز و هنجارگریزی می‌شود را برمی‌شمارند و برای هر یک توضیحاتی ارائه می‌دهند.

طاهری و درّی (۱۳۹۲) به بررسی کاریکلماتورهای عباس گلکار پرداخته‌اند. آنها ضمن معرفی انواع شوخ طبعی، عدم وجود حشو یا کلمات نامربوط، ایجاز، سادگی و روانی، حسن انتخاب لغات و چینش آگاهانه واژگانی، بیان اغراق‌آمیز و هنجارگریزی را از جمله ویژگی‌های کاریکلماتورهای عباس گلکار می‌دانند.

طهماسبی و نظری (۱۳۹۲) به بررسی بدیع لفظی و معنوی در هشت مجموعه کاریکلماتور پرویز شاپور روی آورده‌اند. آنها در بررسی خود به این نتیجه رسیده‌اند که شاپور از میان شگردهای بدیع لفظی، واج‌آرایی، جناس و سجع را بیش از همه بکار برده است و از میان شگردهای بدیع معنوی - که بیش از بدیع لفظی مورد استفاده قرار گرفته است - به مواردی مانند اغراق، تجاهل‌العارف، ارسال‌المثل، ابهام، تعلیل و توجیه، غافلگیری و تصویرسازی توجه داشته است.

صراحی و غیوری (۱۳۹۶) در اثر خود تحت عنوان «نقش نقض اصول همکاری گرایس^۵ در ساخت کاریکلماتور» ضمن برشمردن اصول همکاری گرایس و بررسی آنها در کاریکلماتورهای

-
1. lexical ambiguity
  2. idiomatic expressions
  3. Fauconnier & Turner
  4. Conceptual Blending Theory
  5. Grice's Co-operative Principle

انتخابی، دریافته‌اند که شکل‌گیری موقعیت طنز در کاریکلماتورها ناشی از نادیده انگاری یا نقض این اصول توسط کاریکلماتورنویس می‌باشد. آنها در پایان به این نتیجه رسیده‌اند که از میان اصول نقض شده، اصل شیوه بیان بیش از نیمی از موارد نقض را به خود اختصاص داده است. همچنین، نقض اصل ارتباط نیز در کنار سایر اصول فراوانی قابل توجهی دارد.

شبیبری و بیات‌فر (۱۳۹۸) به بررسی هنجارگریزی در اثر به نگاه خوش‌آمدی پرویز شاپور پرداخته‌اند. آنها ضمن معرفی انواع هنجارگریزی‌ها، بیشترین انواع هنجارگریزی در کاریکلماتورهای شاپور را از نوع «هنجارگریزی معنایی» می‌دانند.

به جز صراحی و غیوری (۱۳۹۶)، سایر آثاری که در بالا ذکر شد فاقد نگاه زبان‌شناختی به پدیده کاریکلماتور هستند و صرفاً از منظر ادبی، توصیفی و مقایسه‌تاریخی به این مقوله پرداخته‌اند. این واقعیت، انگیزه‌ای شد تا در چارچوب نظریه «آمیختگی مفهومی» که نظریه‌ای مطرح در حیطه زبان‌شناسی شناختی است به بررسی این قالب ادبی بپردازیم.

۳. چارچوب نظری

در رویکردهای مختلف مطرح در مکتب گشتاری-زایشی، ویژگی‌های زبانی را می‌توان بوسیله نظامی از واژه‌ها و قواعد تعریف نمود که در آن، واژه‌ها، عناصر کلامی منفرد در واژگان ذهنی^۱ گویشور هستند که در معرض قواعد زبانی مختلف قرار می‌گیرند. در این نگاه، قواعد معناشناختی بر اساس اصل ترکیب^۲، تفسیرهای معنایی را به جمله‌ها نسبت می‌دهند که از معنای کلمات تشکیل دهنده آنها و شیوه چینش نحوی آن کلمات حاصل می‌شوند. این رویکرد، منتهی به معنای گزاره‌ای^۳ می‌شود، معنایی کاملاً معناشناختی که مستقل از بافت^۴ است. در این رویکرد هیچ زیرنظام کاربردشناختی^۵ مستقلی وجود ندارد و دانش کاربردشناسی موضوعی حاشیه‌ای و فرع بر زیرنظام معناشناسی به حساب می‌آید (Evans & Green, 2006). اما معناشناسان شناختگر ساخت معنا را فرایندی می‌دانند که اساساً ماهیت مفهومی دارد. از نظر آنها عبارت‌های زبانی، معنا را ارئه نمی‌دهند و معنای یک پاره‌گفتار به هیچ وجه در کلمات آن موجود نیست (Turner, 1991) بلکه کلمات و سازه‌های دستوری صرفاً عناصر انگیزشی^۶ ناقص و ناتمامی هستند که بر اساس آنها فرایندهای شناختی پیچیده شکل می‌گیرند و این فرایندها مفاهیم و معنایی کامل و با جزئیات را فراهم می‌سازند. در این رویکرد ساخت معنا در بافت

-
1. mental lexicon
  2. principle of compositionality
  3. propositional meaning
  4. context
  5. pragmatic
  6. prompts

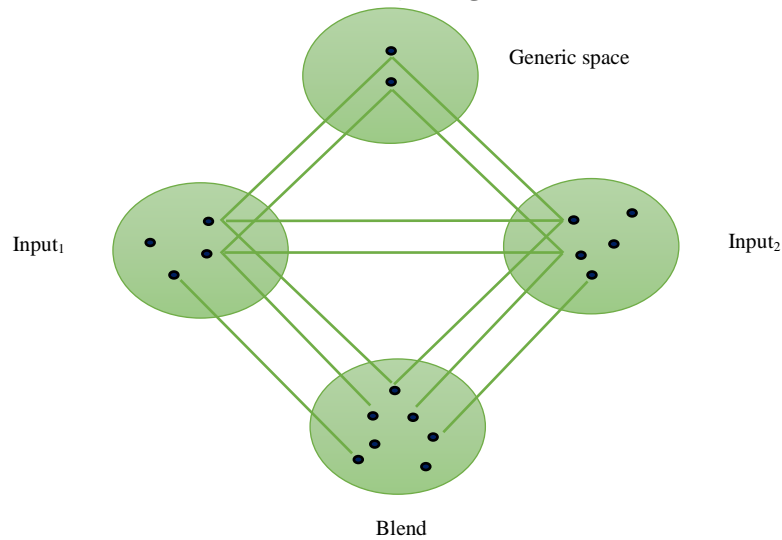
گفتمانی اتفاق می‌افتد و جملات را نمی‌توان جدا و خارج از بافت تحلیل نمود (Evans & Green, 2006). بنابر آنچه گفته شد در این رویکرد، دانش کاربردشناسی پایه و اساس ساخت معنا است و معناشناسی با فراهم نمودن انگیزش‌های اولیه جهت تولید معنای کامل، در خدمت کاربردشناسی قرار می‌گیرد. بر پایه همین دیدگاه، ژیل فوکونیه در دو اثر مهم خود تحت عنوان *فضاهای ذهنی*^۱ و *نگاشت‌ها در تفکر و زبان*^۲، نظریه فضاهای ذهنی^۳ را ارائه می‌دهد. او معتقد است که زبان، ساخت معنا را در بافت گفتمانی به پیش می‌برد و جملات را نمی‌توان جدا و فارغ از بافت تحلیل نمود. وی ساخت معنا را مشتمل بر دو فرایند ساخت فضاهای ذهنی و ایجاد نگاشت^۴ بین آن فضاها می‌داند. فضاهای ذهنی، همان چارچوب‌ها یا حوزه‌های مفهومی هستند که از پیش ساخته نیستند بلکه در هنگام تکلم بتدریج شکل می‌گیرند و هرکدام مقداری از اطلاعات را در برمی‌گیرند و بدین ترتیب باعث یک نوع جداسازی ظریف در گفتمان می‌شوند. نگاشت‌ها هم ربط‌دهنده‌هایی هستند که مبتنی بر بافت کلام، روابطی را بین عناصر موجود در فضاهای ذهنی مختلف ایجاد می‌کنند. در سال ۲۰۰۲، بسط این نظریه توسط فوکونیه و ترنر منتهی به پدید آمدن نظریه دیگری تحت عنوان نظریه آمیختگی مفهومی^۵ شد. از لحاظ معماری و از نظر موضوع، این نظریه بسیار به نظریه فضاهای ذهنی مرتبط است؛ با این حال، از آنجا که این نظریه به پدیده‌هایی می‌پردازد که نظریه‌های شناختی دیگر مانند نظریه فضاهای ذهنی و نظریه استعاره مفهومی نتوانستند توجیه قانع‌کننده‌ای برای آن بیابند، نظریه آمیختگی، نظریه‌ای مجزا به حساب می‌آید. فوکونیه و ترنر مشاهده کردند که در بسیاری موارد، ساخت معنا مشتق از ساختاری است که در ساخت زبانی و مفهومی حوزه‌هایی که بعنوان درون‌داد فرایند تولید معنا عمل می‌کنند، وجود ندارد؛ بر همین اساس نظریه آمیختگی را برای بررسی و توجیه این پدیده پیشنهاد دادند. نگاه اصلی نظریه آمیختگی این است که ساخت معنا بطور معمول مشتمل بر تلفیق ساختاری اجزایی است که منتهی به معنایی بیش از مجموع معنای آن اجزا می‌شود؛ مثلاً در عبارت استعاری «آن جراح، یک قصاب است» یک برداشت منفی از آن جراح وجود دارد که حاصل توصیف جراح بعنوان قصاب است اما این برداشت منفی در هیچ یک از حوزه‌های مبداء (قصاب) و مقصد (جراح) دخیل در آن استعاره وجود ندارد. نظریه آمیختگی با پذیرش این نگاه که که ساخت معنا در بردارنده ساختاری پیدایشی^۶ - یعنی معنایی فراتر از معنای اجزای تشکیل دهنده- است، توجیه‌گر معنایی از این دست است.

-
1. Mental Spaces
  2. Mappings in Thought and Language
  3. Mental Spaces Theory
  4. Mapping
  5. Conceptual Blending Theory
  6. emergent structure

برای نشان دادن معماری ساخت معنا در نظریه آمیختگی، فوکونیه وترنر از نظریه شبکه‌های تلفیقی^۱ سود برده‌اند. از نظر آنها یک شبکه تلفیقی شامل حداقل دو فضای دروندادی^۲ است که عناصر موجود در آنها با نداشت‌هایی به هم متصل می‌شوند. نگاشت بین این دو (یا چند) فضای دروندادی بوسیله فضای دیگری که فضای عام^۳ نامیده می‌شود صورت می‌گیرد. این فضا، اطلاعاتی انتزاعی و طرح‌واره‌ای را فراهم می‌آورد که بین فضاهای دروندادی مشترک هستند. نقش این اطلاعات، ایجاد مبنایی برای ترسیم نگاشت‌های میان-فضایی^۴ بین فضاهای دروندادی است؛ عبارت دیگر، عناصر موجود در فضای عام به هم‌تاهای^۵ موجود در هر یک از فضاهای دروندادی نگاشت می‌یابند و از این طریق شناسایی هم‌تاهای میان-فضایی در فضاهای دروندادی را موجب می‌شوند. فضای دیگر موجود در شبکه تلفیقی، فضای آمیخته^۶ یا به اختصار، آمیزه^۷ است. فضای آمیخته همان فضایی است که دربردارنده معنای جدید یا همان ساختار پیدایشی است؛ اطلاعاتی جدید که در هیچ یک از فضاهای دروندادی موجود نیست. همانطور که در شکل ۱، نمودار کلی یک شبکه تلفیقی را شاهد هستیم، فضای آمیخته عناصری را از دو فضای دروندادی می‌گیرد اما از این فراتر می‌رود و ساختاری را پدید می‌آورد که در هیچ یک از دروندادها وجود ندارد و بدین ترتیب از فضاهای دروندادی متمایز می‌گردد. اصول حاکم بر ساخت این فضاها و روابط یا نگاشت‌های بین آنها بر پایه بافت گفتمانی، توانایی بالقوه ایجاد معانی بی‌شماری را دارد. این معانی متعدد، ناشی از نگاشت‌های متفاوتی است که بین عناصر موجود در فضاهای دروندادی برقرار می‌شود و هم‌تاهای گوناگونی را برای یک عنصر بوجود می‌آورد. ایجاد این نگاشت‌های متعدد خود، تابعی از بافت گفتمانی است که گفتار در آن واقع می‌شود، بدین معنی که گاهی بافت گفتمانی، در آن واحد، زمینه برداشت‌های متفاوتی را برای مخاطب فراهم می‌سازد. همین مسأله توجیه‌گر بروز ابهام در کلام نیز هست؛ بدین معنا که هرگاه یک عنصر موجود در یک فضای دروندادی، بیش از یک نگاشت را با عناصر موجود در فضای دروندادی دیگر برقرار کند، منجر به ابهام‌آفرینی می‌شود.

-
1. Integration Network Theory
  2. Input Space
  3. Generic Space
  4. cross-space mappings
  5. counterparts
  6. Blended Space
  7. Blend

شکل ۱. شبکه تلفیقی بنیادین (فوکونیه و ترنر ۲۰۰۲: ۴۶)

همانطور که قبلاً گفتیم این نگاه‌های میان-فضایی مبتنی بر اطلاعات موجود در فضای عام است؛ پس می‌توان گفت که بافت گفتمانی که زمینه ایجاد نگاه‌های متعدد را فراهم می‌آورد، در فضای عام نمود می‌یابد و اطلاعات موجود در فضای عام که زمینه ترسیم نگاه‌های میان-فضایی را ایجاد می‌کند در واقع همان اطلاعات بافت گفتمانی است که در فضای عام جلوه‌گر می‌شود و اطلاعات فضای عام را می‌سازد. بافت‌های متعدد، ناگزیر فضاهای عام متعددی را ایجاد می‌کنند و این خود زمینه‌ساز ایجاد نگاه‌های متعدد بین یک عنصر موجود در یک فضای دروندادی و عناصر دیگر موجود در فضای دروندادی دیگر می‌شود. بافت گفتمانی که در اینجا از آن صحبت به میان می‌آید در مفهوم عام خود در نظر گرفته می‌شود و هم شامل بافت جملگانی^۱ و هم بافت معلوماتی^۲ می‌شود. منظور از بافت جملگانی همان جمله‌ای است که یک عبارت خاص در آن واقع شده است و بافت معلوماتی، دانش دایره‌المعارفی است که گویشوران برای تفسیر یک عبارت خاص آن را بکار می‌گیرند. عنصر ابهام‌آفرین موجود در بافت گفتمانی می‌تواند یک کلمه همنام^۳ یا چندمعنا^۴ باشد یا عبارتی که بیش از یک معنا را ایفاد می‌کند که از آن به عبارت اصطلاحی یاد می‌کنند. کلمات همنام کلماتی هستند که

-
1. sentential context
  2. knowledge context
  3. homonym
  4. polysemous

دو معنای کاملاً مستقل را ایجاد می‌کنند؛ اما کلمات چندمعنا، در یک حوزه معنایی قرار می‌گیرند و با هم ارتباط معنایی دارند. عبارت‌های اصطلاحی را گویشور نمی‌تواند به سادگی و با دانستن دستور و معنای واژگان زبان درک کند؛ به همین دلیل غیرترکیبی^۱ به حساب می‌آیند. از آنجا که در رویکردهای گشتاری-زایشی، ویژگی‌های عبارت‌های اصطلاحی را نمی‌توان بر اساس قواعد منظم دستوری پیش‌بینی کرد، این عبارت‌ها حالت فرعی و ضمیمه‌ای نسبت به دستور پیدا می‌کنند و به شکل کلی ذخیره می‌شوند. اما زبان‌شناسی شناختی این رویکرد «واژه-قاعده مدار^۲» را به چالش می‌کشد. از نظر شناختگرایان عبارت‌های اصطلاحی که در رویکردهای زایشی، فرعی و حاشیه‌ای به حساب می‌آیند، در واقع حجم بزرگی از مفاهیم زبانی را به خود اختصاص می‌دهند و دارای این قابلیت بالقوه هستند که عملکرد زبان را به تصویر بکشند. در همین راستا، فیلمور و دیگران^۳ (1988) نوعی رده‌شناسی از عبارت‌های اصطلاحی را ارائه داده‌اند و بر اساس دو مؤلفه واژگان (آشنا / ناآشنا) و الگوهای دستوری (متعارف / غیرمتعارف)، عبارت‌های اصطلاحی را بطور بالقوه به چهار نوع واژگان آشنا در قالب نحوی متعارف، واژگان آشنا در قالب نحوی نامتعارف، واژگان ناآشنا در قالب نحوی متعارف، و واژگان ناآشنا در قالب نحوی نامتعارف تقسیم کرده‌اند.

در ادامه، با ارائه تقسیم‌بندی‌ای از کاریکلماتورها، به بررسی ساختاری آنها بر اساس نظریه آمیختگی مفهومی و تبیین نقش ابهام‌آفرینی در خلق آنها می‌پردازیم.

۴. نقش ابهام‌آفرینی در ساخت کاریکلماتورها

به دلیل تنوع مقولات زبانی و نگاه‌ها و سلیقه‌های متفاوت کاریکلماتورنویسان، کاریکلماتورها از تنوع بسیار فراوانی برخوردار هستند و ارائه تقسیم‌بندی جامعی که همه موارد را دربر بگیرد کار بسیار مشکلی است. با این حال، می‌توان گفت در خلق کاریکلماتورها بطور معمول از راهکارهایی نظیر بازی با کلمات، ایجاد نگاه متفاوت و معکوس نسبت به پدیده‌ها و اشیاء، و ابهام‌آفرینی استفاده می‌شود. جهت آشنایی مخاطبان، ابتدا نگاهی بسیار گذرا به دو راهکار اول می‌اندازیم و سپس بر راهکار ابهام‌آفرینی متمرکز می‌شویم.

در کاریکلماتورهایی که با راهکار بازی با کلمات ساخته می‌شوند، کاریکلماتورنویس با نگاهی متفاوت به کلمات یا دریافت روابطی غیرمعمول بین آنها، واژگان جدید یا نو ترکیبی می‌سازد و یا روابطی غیرعادی بین کلمات برقرار می‌کند و بدین ترتیب دریچه جدیدی را فراروی خواننده می‌گشاید. در کاریکلماتور «به ازای هر بیرون بر صدها درون آر وجود دارد»

---

1. non-compositional
2. words and rules approach
3. Fillmore et al

(نویسنده)، کاریکلماتورنویس در برابر کلمه بیرون‌بر، ترکیب جدید و وارونه «درون‌آر» را ساخته است و از این طریق سبک زندگی امروزی را به چالش کشیده است. در کاریکلماتور «حزب تندروی فلفل، در مقابل شورش نمک‌ها به پاخاست» (یوسفی، ۱۳۹۸)، شباهت ظاهری تندی فلفل و شوری نمک با مفاهیم سیاسی تندروی و شورش، به رخ کشیده شده است و حالت طنزی را ایجاد نموده است. گاهی نیز یک ضرب‌المثل دستمایه ساخت این نوع کاریکلماتورها می‌شود. اتفاقی که در این کاریکلماتورها بطور معمول می‌افتد این است که عناصر واژگانی تغییر می‌کنند یا جای آنها با هم عوض می‌شود و به تبع آن، مفهوم ضرب‌المثل نیز تغییر می‌کند یا وارونه می‌شود و بدین ترتیب توجه خواننده جلب می‌شود. در کاریکلماتور «وقتی بالانس می‌زنم جماعت می‌گویند پایین چشمش ابروست» (شاپور، ۱۳۷۱) با تغییر کلمه بالا به پایین، موقعیتی طنز و خنده دار ایجاد شده است. در کاریکلماتور «عادت، قرار را بر فرار ترجیح می‌دهد» (گلکار، ۱۳۹۰)، علاوه بر ایجاد مفهوم طنز از رهگذر جابجایی کلمات فرار و قرار، ماندگاری عادت‌ها و سخت بودن رها شدن از آنها نیز بطور غیرمستقیم گوشزد شده است. در کاریکلماتورهای معکوس، نگاهی معکوس و غیرعادی نسبت به اشیاء و رویدادها فراروی خواننده قرار می‌گیرد. بطور مثال در کاریکلماتور «درخت از گربه پایین آمد» (شاپور، ۱۳۷۱)، حرکت معمول بالا رفتن گربه از درخت، معکوس گردیده و نگاهی غیرعادی و جدید را به تصویر کشیده است، گویی گربه ثابت است و درخت از او پایین می‌آید. در کاریکلماتور «زیپم را به خیاط سپردم تا شلوارش را عوض کند» (نویسنده)، رابطه جزء به کل بین کلمات زیپ و شلوار معکوس گردیده است و روند معمول عمل که در آن، شلوار را به خیاط می‌سپارند تا زیپ را تعویض کند، معکوس گردیده است و بطور غیرمستقیم این معنا را گوشزد می‌کند که تنها جای درست و قابل استفاده شلوار، زیپ آن است و شخص آن را به خیاط سپرده است تا شلوار مندرس را کاملاً عوض کند.

در راهکار ابهام‌آفرینی، مفاهیمی دوگانه در متن ایجاد می‌شود که هر دوی آنها در کاریکلماتور مصداق دارد. این راهکار، گاهی در سطح واژگان و گاه در سطح جمله عمل می‌کند و منجر به ایجاد ابهام واژگانی و ابهام جملگانی^۱ می‌شود. از آنجا که موضوع بحث این جستار بررسی نقش این راهکار در ساخت کاریکلماتورها بر پایه نظریه شناختی آمیختگی مفهومی است، هر کدام از این موارد را بطور جداگانه بررسی می‌کنیم.

۴-۱. ابهام‌آفرینی واژگانی

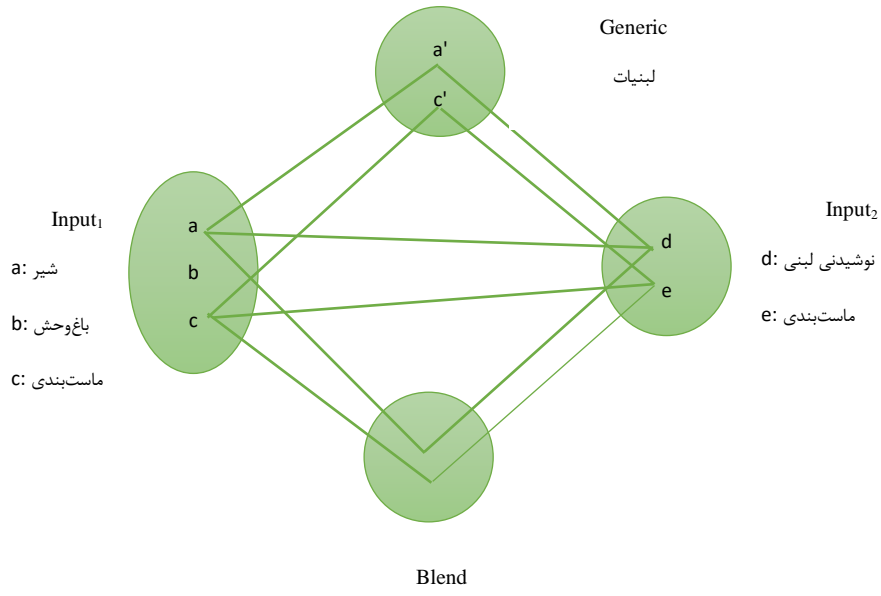
کاریکلماتورهای دارای ابهام‌واژگانی، کاریکلماتورهایی هستند که موجودیت خود را مدیون یک واژه می‌باشند و مفهوم خاص کاریکلماتور در آن واژه متبلور می‌گردد و با حذف کردن یا تغییر دادن آن کلمه، آن عبارت از حالت کاریکلماتوری خارج می‌شود و تبدیل به یک جمله معمولی می‌شود. واژه مذکور بطور معمول یا یک کلمه همنام است که دو معنی کاملاً مستقل دارد و یا یک کلمه چندمعنایی است که معمولاً دو معنی متفاوت اما به هم مربوط را تداعی می‌کند و هر دوی این معانی در جمله مصداق دارند. در ساختار این نوع کاریکلماتورها دو دسته عنصر واژگانی نیز وجود دارند که انگیزشی را برای هر کدام از آن معانی متفاوت ایجاد می‌کنند تا هر دوی آنها بطور همزمان نمود پیدا کنند. این واژه‌های همنام یا چندمعنا و عناصر واژگانی که انگیزش‌هایی را برای هر کدام از معانی ایجاد می‌کنند بافت‌های گفتمانی متفاوتی را خلق می‌کنند. همانطور که قبلاً گفتیم بافت‌های گفتمانی متفاوت، در فضاهای عام متمایزی نمود می‌یابند و باعث ایجاد نگاشت‌های میان-فضایی متعددی می‌شوند که این خود توجیه‌گر ابهام معنایی کاریکلماتور است.

در کاریکلماتور «شیر اضافه باغ وحش به درد ماست بندی نمی‌خورد» (ناژفر، ۱۳۹۳)، واژه همنام شیر و عناصر انگیزشی باغ‌وحش و ماست بندی، دو بافت گفتمانی متمایز را تولید می‌کنند که این دو بافت متمایز در دو فضای عام «لبنیات» و «حیوانات» جلوه‌گر می‌شوند. دو فضای عام متمایز و به تبع آن، نگاشت‌های میان-فضایی متفاوت بین عناصر موجود در دو فضای دروندادی را ناگزیر باید در دو شبکه تلفیقی متفاوت نشان داد. این شبکه‌ها را در شکل‌های ۲ و ۳ شاهد هستیم.

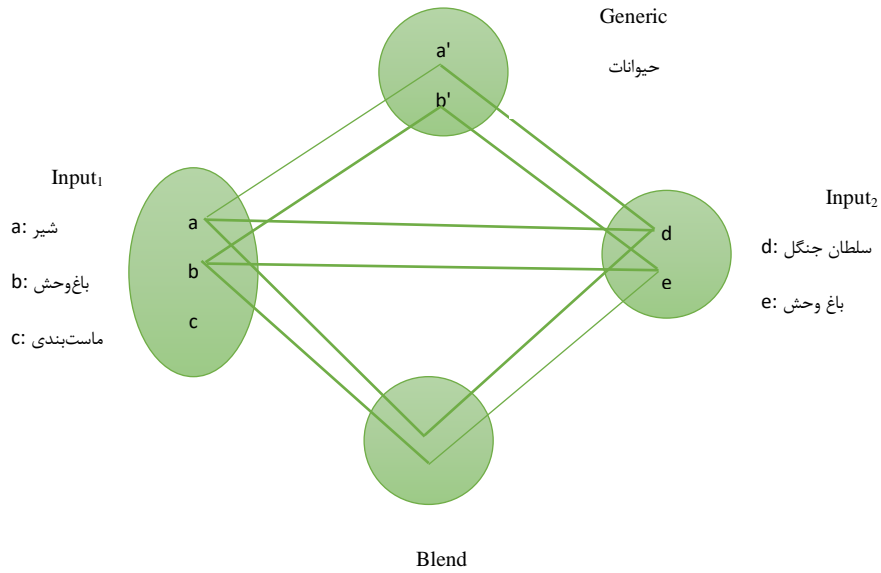
در شکل ۲، با فضای عام لبنیات مواجه هستیم. اطلاعات یا به عبارتی، عناصر موجود در این فضا باعث می‌شود عنصر شیر (a) در فضای دروندادی اول با عنصر نوشیدنی لبنی (d) در فضادی دروندادی دوم نگاشت برقرار کند و سپس به فضای آمیخته فرافکن شود. اطلاعات موجود در همین فضای عام باعث نگاشت میان-فضایی و فرافکنی عنصر ماست‌بندی (c) می‌شود اما از نگاشت و فرافکنی عنصر باغ‌وحش (b) جلوگیری می‌کند. در شکل ۳، فضای عام حیوانات را داریم. این فضا موجب نگاشت عنصر شیر (a) بر عنصر سلطان جنگل (d) و فرافکنی آن به فضای آمیخته و همچنین نگاشت و فرافکنی عنصر باغ‌وحش (b) و در عین حال جلوگیری از نگاشت و فرافکنی عنصر ماست‌بندی (c) می‌شود. این نگاشت‌های میان-فضایی متفاوت که تحت تأثیر اطلاعات موجود در دو فضای عام متمایز برقرار می‌شود باعث شکل‌گیری همزمان دو معنای متفاوت و ابهام‌آفرینی در کاریکلماتور می‌گردد.

شکل ۲. شبکه تلفیقی کاریکلماتور «شیر اضافه باغ وحش به درد ماست‌بندی نمی‌خورد» با فضای عام «لبنیات»

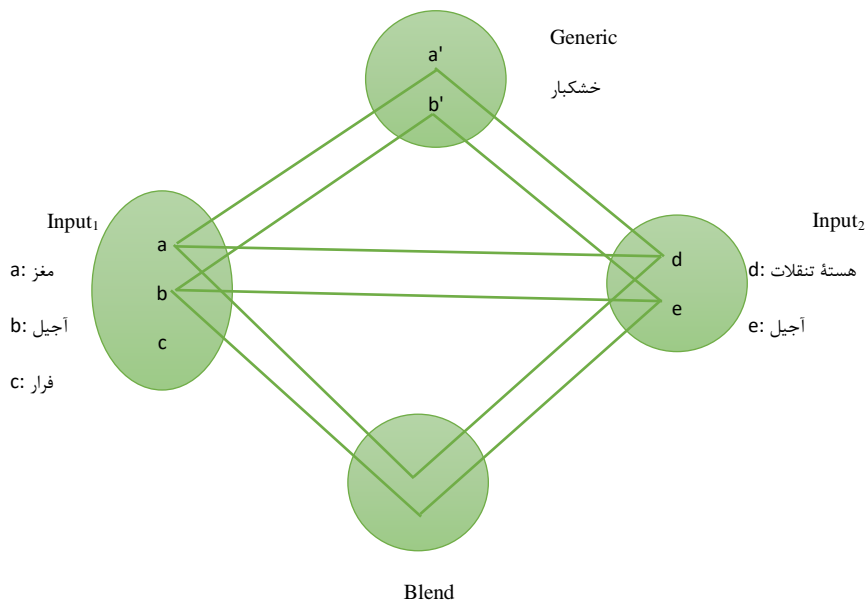
شکل ۳. شبکه تلفیقی کاریکلماتور «شیر اضافه باغ وحش به درد ماست‌بندی نمی‌خورد» با فضای عام «حیوانات»

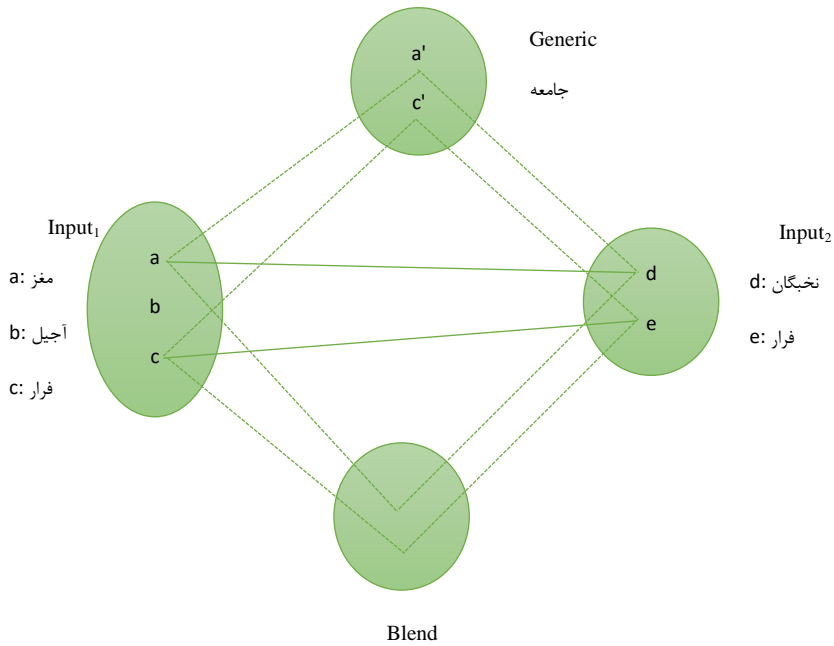
در کاریکلماتور «با گران شدن آجیل، مسیر فرار مغزها به خارج هموار شد» (یوسفی، ۱۳۹۸)، عنصر چندمعنایی «مغز» با عناصر انگیزشی «آجیل» و «فرار»، بافت‌های گفتمانی متفاوت و به تبع آن، فضاهای عام متمایزی را ایجاد می‌کنند. این فضاهای عام عبارتند از فضای «خشکبار» و فضای «جامعه» که به همراه فضاهای دروندادی و فضای آمیخته متناظر با هر کدام، در شبکه‌های تلفیقی مجزا در شکل‌های ۴ و ۵ به نمایش درآمده‌اند.

در شکل ۴، عنصر چند معنایی مغز (a) در فضای دروندادی اول، تحت تأثیر فضای عام خشکبار، بر عنصر هسته تنقلات (d) در فضای دروندادی دوم، نگاشت پیدا می‌کند و به فضای آمیخته فرافکن می‌شود. همین فضای عام، در عین حال که باعث نگاشت و فرافکنی عنصر آجیل (b) می‌شود، مانع نگاشت و فرافکنی عنصر فرار (c) می‌شود چون در مجموعه اطلاعات فضای عام، عنصری متناظر با آن وجود ندارد. اما در شکل ۵، فضای عام جامعه، نگاشت عنصر مغز (a) بر عنصر نخبگان (d) و فرافکنی آن به فضای آمیخته و همچنین فرافکنی عنصر فرار (c) را باعث می‌شود اما از نگاشت عنصر آجیل (b) جلوگیری می‌کند. این فضاهای عام متمایز و نگاشت‌های متفاوت کلمه مغز، موجبات شکل‌گیری دو معنای متفاوت و بروز ابهام در کاریکلماتور فوق را فراهم می‌آورد.

شکل ۴. شبکه تلفیقی کاریکلماتور «با گران شدن آجیل مسیر فرار مغزها به خارج هموار شد» با فضای عام «خشکبار»

شکل ۵. شبکه تلفیقی کاریکلماتور «با گران شدن آجیل مسیر فرار مغزها به خارج هموار شد» با فضای عام «جامعه»

نمونه‌های دیگری از این نوع کاریکلماتورها در ادامه می‌آید

- معلمی شغلی با کلاس است. (گل هاشم، ۱۳۸۵)
- مدعی بود که یک دختر امروزی است، ولی مادرش مدعی بود که شبیه دنیا آمده است. (گل هاشم، ۱۳۸۵)
- همه گل را دوست دارند، بجز دروازه بان‌ها. (گل هاشم، ۱۳۸۵)
- جوان خیالباف با رؤیا ازدواج کرد. (کنگیا، ۱۳۹۹)
- بی‌صداترین تار را عنکبوت می‌نوازد. (نامعلوم)
- شاید مسئله مشترک آدمها و گوسفندان این باشد «چرا؟» (کنگیا، ۱۳۹۹)
- هنگامی که پای درخت را به ادبیات باز کردند قلم شد. (یوسفی، ۱۳۹۸)

- اشکی که بخواهد با پرگار حلقه بزند چشم را کور می‌کند. (شاپور، ۱۳۷۱)
- پاییز با همه رنجوری‌اش، مهر را به دل آدم می‌نشانند. (یوسفی، ۱۳۹۸)

۲-۴. ابهام‌آفرینی جملگانی

در کاریکلماتورهایی که به روش ابهام‌آفرینی جملگانی ساخته می‌شوند، ابهام موجود در کاریکلماتور، محدود به یک کلمه همنام یا چندمعنایی نیست بلکه تمام اجزاء و ساختار جمله در ایجاد آن نقش دارند. حسینی (به نقل از طالبیان و تسلیم جهرمی، ۱۳۸۸) تحت تأثیر این نوع کاریکلماتورها، با ترکیب کلمه «کاریکاتور» با «جملات»، واژه «کاریکلماتور» را پیشنهاد می‌دهد و معتقد است باید به جای کلمه کاریکلماتور، بطور کلی واژه کاریکلماتور را بکار برد؛ اما همانطور که می‌بینیم این واژه فقط کاریکلماتورهای دارای ابهام جملگانی را شامل می‌شود و سایر کاریکلماتورها را دربر نمی‌گیرد. عبارت‌های مبهم موجود در این کاریکلماتورها، همان عبارت‌های اصطلاحی هستند که دارای دو معنای تحت‌اللفظی و اصطلاحی می‌باشند و هر دوی این معانی در ساختار کاریکلماتورها موجود و قابل دریافت هستند.

اکثر قریب به اتفاق اصطلاحاتی که در این نوع کاریکلماتورها بکار می‌روند، طبق رده بندی فیلمور و دیگران، از نوع اصطلاحات «واژگان آشنا در قالب نحوی متعارف» هستند و به ندرت، از اصطلاحات «واژگان آشنا در قالب نحوی نامتعارف» هم استفاده می‌شود. اصطلاحات «واژگان ناآشنا در قالب نحوی متعارف» و «واژگان ناآشنا در قالب نحوی نامتعارف» در مجموعه کاریکلماتورهای مورد بررسی یافت نشدند. دلیل این امر را بسامد کم این نوع اصطلاحات می‌توان دانست و همچنین این نکته که کلمات ناآشنا فقط در ساختار این نوع اصطلاحات کاربرد دارند؛ بنابراین کارکرد اصطلاحی آنها پیشاپیش مشخص است و از آنجا که مفهوم غیراصطلاحی و تحت‌اللفظی از آنها قابل برداشت نیست، پس ابهام معنایی در آنها وجود ندارد و محملی را برای خلق کاریکلماتور ایجاد نمی‌کنند.

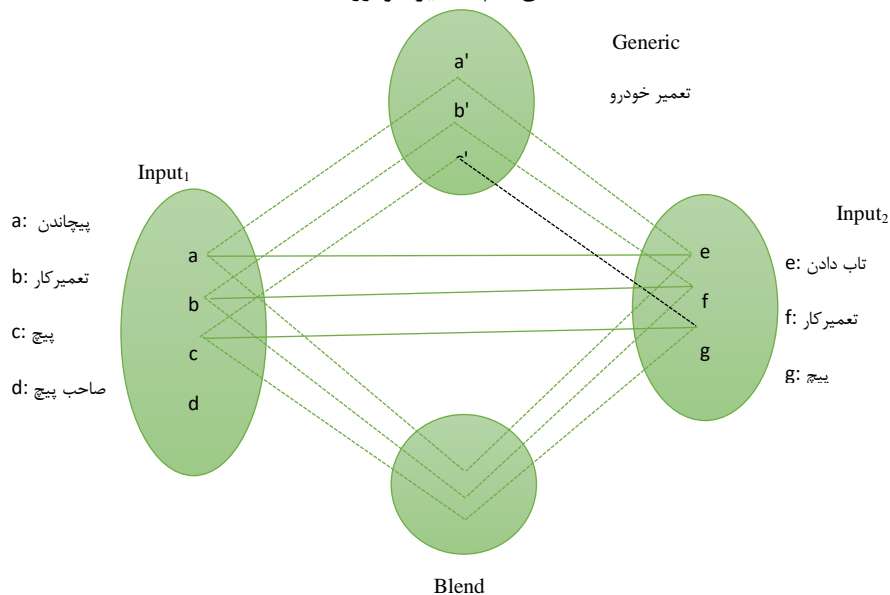
دلیل بسامد بالای اصطلاحات «واژگان آشنا در قالب نحوی متعارف» - همانطور که فیلمور و دیگران نیز اشاره داشته‌اند- حضور همزمان هر دو معنای اصطلاحی و تحت‌اللفظی در آنها است؛ بدین معنا که هر دو تلقی معنایی را می‌توان از آنها داشت. این معنای متفاوت در بافت‌های گفتمانی متفاوتی بروز می‌یابند و این بافت‌های متفاوت، زمینه شکل‌گیری فضاهای عام متمایزی را در شبکه تلفیقی فراهم می‌آورند. فضاهای عام متمایز زمینه‌ساز ترسیم نگاشت‌های متفاوت از یک عنصر موجود در فضای دروندادی اول به عناصر متفاوت در فضای دروندادی دوم می‌شوند و بدین ترتیب حضور همزمان دو معنای متفاوت و ابهام در کاریکلماتور توجیه می‌شود. در این میان، بعضی عناصر انگیزشی نیز در فضای دروندادی اول وجود دارند که بسته

به عناصر یا همان اطلاعات موجود در فضای عام، در شبکه‌های تلفیقی متفاوت نگاشت یافته و در فضای آمیخته فرافکن می‌گردند.

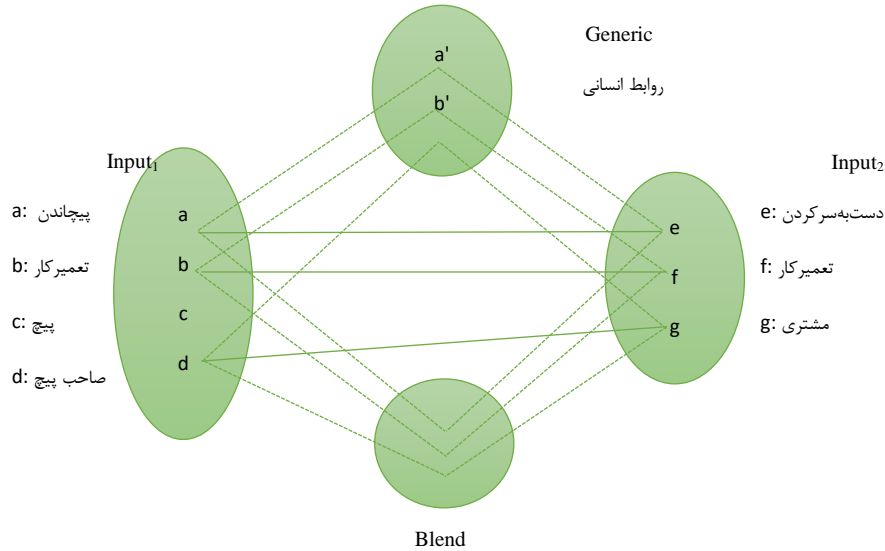
در کاریکلماتور «بعضی تعمیرکارها بیش از پیچ، صاحب پیچ را می‌پیچانند» (نویسنده)، اصطلاح «پیچانیدن»، در بافت‌های گفتمانی مختلف، دارای معنای تحت‌لفظی «تاب دادن» و معنای اصطلاحی «دست به سر کردن» است. این مسأله باعث شکل‌گیری دو فضای عام متمایز «تعمیر خودرو» و «روابط انسانی» و به تبع آن دو شبکه تلفیقی متفاوت می‌شود که ساختار آنها را در شکل‌های ۶ و ۷ می‌توانیم ببینیم.

در شکل ۶، فضای عام تعمیر خودرو باعث نگاشت یافتن و فرافکن شدن عناصر پیچانیدن (a)، تعمیرکار (b) و پیچ (c) می‌شود اما زمینه‌ای را برای نگاشت و فرافکنی عنصر صاحب پیچ (d) فراهم نمی‌کند. در این حالت، عنصر پیچانیدن به دلیل نگاشت یافتن بر عنصر تاب دادن (e)، معنای تحت‌اللفظی خود را به نمایش می‌گذارد. اما در شکل ۷، در فضای عام روابط انسانی، عنصر پیچانیدن (a) بر عنصر دست به سرکردن (b) در فضای دروندادی دوم، نگاشت پیدا می‌کند به همین دلیل معنای اصطلاحی آن در فضای آمیخته فرافکن می‌شود. فضای عام روابط انسانی باعث نگاشت و فرافکن شدن عناصر تعمیرکار (a) و صاحب پیچ (d) می‌شود اما محمولی را برای فرافکنی عنصر پیچ (c) ایجاد نمی‌کند.

شکل ۶. شبکه تلفیقی کاریکلماتور «بعضی تعمیرکارها بیش از پیچ، صاحب پیچ را می‌پیچانند» با فضای عام «تعمیر خودرو»

شکل ۷. شبکه تلفیقی کاریکلماتور «بعضی تعمیرکارها بیش از پیچ، صاحب پیچ را می‌پنجاند» با فضای عام «روابط انسانی»

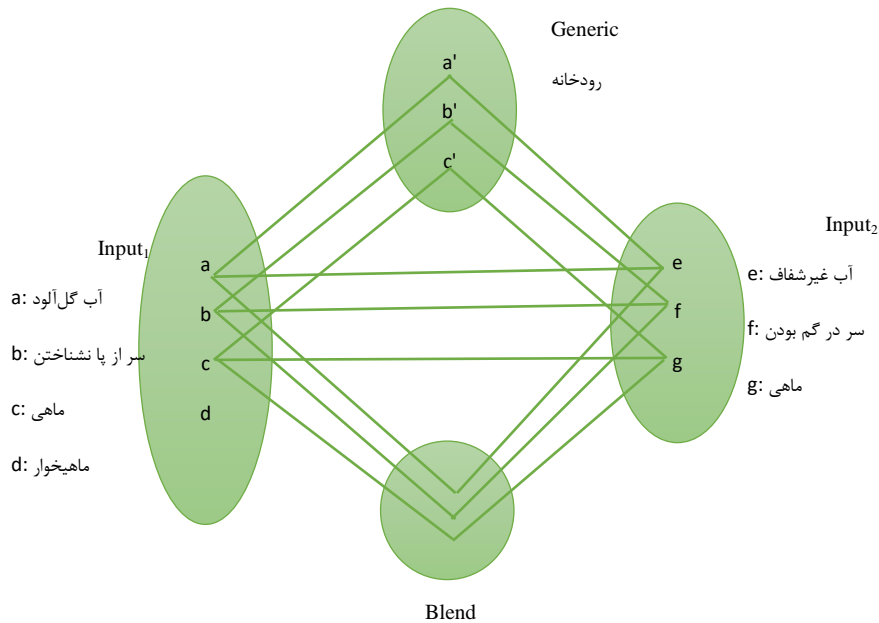

گاهی ساختار کاریکلماتور پیچیده‌تر می‌شود و از بیش از یک عبارت اصطلاحی در ساخت آن استفاده می‌شود. در کاریکلماتور «در این آب گل آلود، نه ماهی سر از پا می‌شناسد و نه ماهیخوار» (گلکار، ۱۳۹۰)، عبارت‌های «آب گل آلود» و «سر از پا نشناختن»، دو اصطلاحی هستند که در بافت‌های گفتمانی متفاوت، به ترتیب معانی تحت‌اللفظی «آب غیرشفاف» و «چیزی را ندیدن و سر درگم بودن» و معانی اصطلاحی «محیط بی‌قانون و به هم ریخته» و «مشتاقت و خوشحال بودن» را به ذهن متبادر می‌سازند. فضاهای عام دخیل در ساخت معنایی این کاریکلماتور فضای «رودخانه» و فضای «جامعه انسانی» است. شکل‌های ۸ و ۹، به ما در درک بهتر مسأله کمک می‌کنند. در شکل ۸، با توجه به فضای عام رودخانه، عناصر آب گل آلود (a) و سر از پا نشناختن (b) در فضای دروندادی اول، به ترتیب بر عناصر آب غیرشفاف (e) و سر در گم بودن (f) در محیط دروندادی دوم، نگاشت پیدا می‌کنند و به همراه عنصر ماهی (c) به فضای آمیخته فرافکن می‌شوند و معنای تحت‌اللفظی کاریکلماتور را می‌سازند. اما در شکل ۹، عناصر آب گل آلود (a)، سر از پانشناختن (b) و ماهیخوار (d)، تحت تأثیر اطلاعات موجود در فضای عام جامعه انسانی، به ترتیب بر عناصر محیط بی‌قانون (e)، مشتاقت بودن (f) و انسان سوءاستفاده‌گر (g) در محیط دروندادی دوم نگاشت می‌یابند و به فضای آمیخته فرافکن می‌شوند و معنای اصطلاحی کاریکلماتور را به ذهن متبادر می‌سازند.

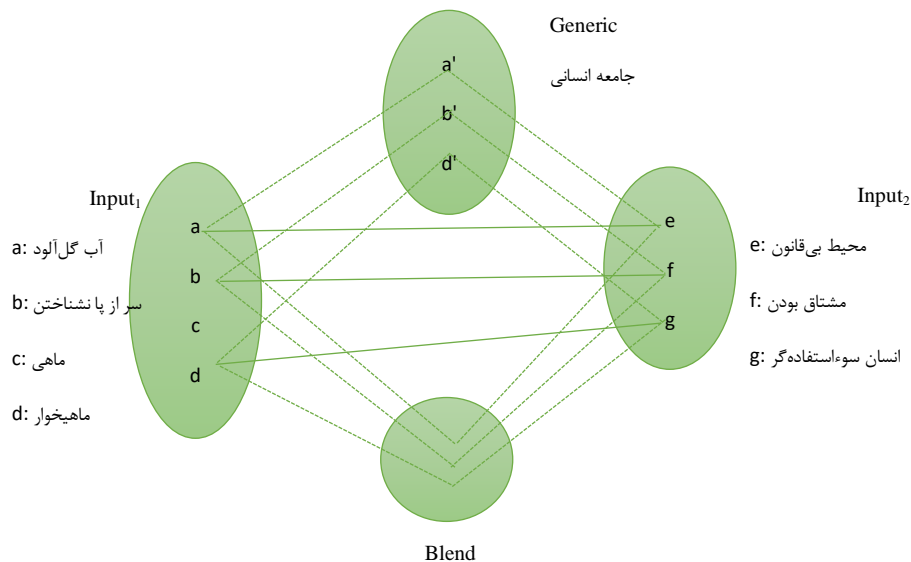
موارد زیر نمونه‌هایی از کاریکلماتورهای دارای ابهام جملگانی هستند:

- شاعران دست همدیگر را می‌خوانند اما از روی دست یکدیگر نمی‌نویسند. (گلکار، ۱۳۹۰)
- برای پخته شدن کافی است از کوره در نروید. (نامعلوم)
- برای هم‌رنگ شدن با جماعت، همه را رنگ کرد. (گل هاشم، ۱۳۸۵)
- چون جزء پابرهنه‌ها بودم برایم پاپوش دوختند. (شاپور، ۱۳۷۱)
- مسافر تا پایش را از گلیمش درازتر نکند به مقصد نمی‌رسد. (شاپور، ۱۳۷۱)
- یک جای کار می‌لنگید، دست به عصا راه رفتم. (یوسفی، ۱۳۹۸)
- سر سفره چیزی نبود، پدر و بیخ داخل پارچ با هم آب شدند. (لعل بهادر، ۱۳۸۷)

شکل ۸. شبکه تلفیقی کاریکلماتور «در این آب گل‌آلود نه ماهی سر از پا می‌شناسد و نه ماهیخوار» با فضای عام «رودخانه»

شکل ۹. شبکه تلفیقی کاریکلماتور «در این آب گل‌آلود نه ماهی سر از پا می‌شناسد و نه ماهیخوار» با فضای عام «جامعه انسانی»

۵. بحث و نتیجه‌گیری

کاریکلماتور به‌عنوان سبکی نوظهور در نوع ادبی طنز، مثل سایر سبک‌ها و انواع ادبی، در خور بررسی و پژوهش است و از آنجا که ریشه در ادبیات کلاسیک فارسی دارد، بررسی آن از یک سو، ظرفیت‌های نهفته متون کلاسیک فارسی را آشکار می‌سازد و از سوی دیگر، افق‌های جدیدی را بر گستره تحقیقات ادبی با اتکای بر چارچوب‌های زبان‌شناختی می‌گشاید و ارتباط مستحکم‌تری را بین ادبیات و زبان‌شناسی ایجاد می‌کند.

کاریکلماتور از یک طرف نشان‌دهنده ظرفیت بی‌نظیر زبان فارسی در خلق انواع و سبک‌های ادبی جدید و از طرف دیگر حاکی از ذوق و استعداد کاریکلماتورنویسان و نگاه متفاوت آنها به اشیاء و پدیده‌های روزمره است. از میان تکنیک‌های مختلف برای خلق موقعیت طنز، ابهام‌آفرینی نقش بارزی را در ساختار کاریکلماتورها بازی می‌کند. این تکنیک، از بین اصول همکاری گرایس (1975)، با نقض اصل ارتباط^۱ که مبتنی بر پرهیز از ابهام در گفتار است، به عمد معانی مبهم و دوپهلویی را در کلام ایجاد می‌کند که همه آن معانی از بافت کلام قابل برداشت است. ابهام‌آفرینی در سطح واژگان، بوسیله کلمات همنام و چندمعنا ایجاد می‌شود که

1. maxim of relation

به همراه سایر عناصر انگیزشی، بافت‌های گفتمانی متفاوتی را ایجاد می‌کنند. اما ابهام‌آفرینی جملگانی در قالب عبارات‌های اصطلاحی نمود پیدا می‌کند، به‌گونه‌ای که بافت‌های گفتمانی متفاوت، محملی را برای بروز هر دو معنای تحت‌اللفظی و اصطلاحی ایجاد می‌کند و هر دو را به ذهن متبادر می‌سازند. این بافت‌های متفاوت، در قالب معماری شبکه تلفیقی، فضاهای عام متمایزی را ایجاد می‌کنند و فضاهای عام متمایز نیز به نوبه خود سبب ترسیم نگاشت‌های میان-فضایی و فراقکنی‌های متفاوت یک یا چند عنصر موجود در فضای دروندادی اول می‌گردند. فضاهای دروندادی اول در شبکه‌های تلفیقی دوگانه‌ای که برای هر کاریکلماتور ارائه گردیده است، از حیث نوع و تعداد عناصر، کاملاً یکسان هستند؛ با اینحال به دلیل فضاهای عام متمایز و به تبع آن، نگاشت‌ها و فراقکنی‌های متفاوت از عناصر موجود در فضای دروندادی اول، فضاهای آمیخته متفاوتی در هر شبکه شکل می‌گیرد که این خود توجیه‌گر معنای دوگانه و ابهام در ساخت معنایی کاریکلماتورهایی از این دست است. نکته دیگر در ترسیم شبکه‌های تلفیقی دوگانه این است که اگرچه برای هر کاریکلماتور دو شبکه تلفیقی مجزا ترسیم شده است، اما در عمل، این شبکه‌ها بصورت همزمان در ذهن خواننده شکل می‌گیرند و خواننده هر دو معنا را همزمان درک می‌کند. مجزا نمودن این شبکه‌های دوگانه صرفاً جهت سهولت کار و کمک به درک بهتر فرایند ساخت معنا در این کاریکلماتورها انجام گرفته است.

این نوع کاریکلماتورها را می‌توان فاخرترین و بهترین نوع کاریکلماتور دانست. دلیل این امر در این نکته نهفته است که با ابهام‌آفرینی، دو پهلو بودن معنا و تعلیق ذهنی خواننده در این نوع کاریکلماتورها به اوج خود می‌رسد و ذهن خواننده مدام بین دو معنای متفاوت در حرکت است و این باعث فاصله گرفتن کاریکلماتور از کلام معمول و زیبایی ادبی و لذت بردن خواننده از آن می‌شود. همانطور که دیدیم ابهام‌آفرینی و خلق معانی دوگانه از یک کلمه یا عبارت، تنها به مدد بافت گفتمانی امکان‌پذیر است و این واقعیت به بهترین نحو، بر پایه رویکردهای شناختی - از جمله نظریه آمیختگی مفهومی - قابل تحلیل است؛ رویکردهایی که در آنها دانش کاربردشناسی و به تبع آن بافت گفتمانی، نقشی اساسی در ایجاد معنا دارند.

منابع

- انوری، حسن. (۱۳۸۱). فرهنگ بزرگ سخن. جلد ششم. تهران: سخن.
- حسین‌پور، علی. (۱۳۸۵). کاریکلماتورنویسی. فصلنامه رساله دانشگاه (مجله علمی - فرهنگی روابط عمومی دانشگاه کاشان)، س ۷، ش ۲۸، ۹۸ - ۱۰۱.
- درویشعلی‌پور آستانه، لیلیا و صفایی، علی. (۱۳۹۴). «تحلیل مقایسه‌ای کاریکلماتورهای پرویز شاپور با تنی چند از کاریکلماتورنویسان (سهراب گل‌هاشم، حوریه نیکدست، عباس گلکار و ...)». زبان و ادب فارسی (نشریه سابق دانشکده ادبیات دانشگاه تبریز). س ۶۸، پیاپی ۲۳۲، ۶۹ - ۸۲.

- سعیدیان، عبدالحسین. (۱۳۸۴). *دایره‌المعارف بزرگ نو*. تهران: علم و زندگی.
- شمیسا، سیروس. (۱۳۸۶). *انواع ادبی*. تهران: میترا.
- شاپور، پرویز. (۱۳۷۱). *گزینه کاریکلماتورهای پرویز شاپور*. مروارید: تهران.
- شبییری، نجمه و بیات‌فر، فاطمه. (۱۳۹۸). «بررسی هنجارگریزی‌های به نگاهم خوش آمدی پرویز شاپور». *پژوهش‌نامه انتقادی متون و برنامه‌های علوم انسانی*، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، *ماهنامه علمی-پژوهشی*. س ۱۹، ش ۶، ۲۰۹ - ۲۲۷.
- صراحی، محمدمین و گیوری، زهرا. (۱۳۹۶). «نقش نقض اصول همکاری گرایس در ساخت کاریکلماتور». *ادبیات پارسی معاصر*. پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی. س ۷، ش ۲، ۳۵ - ۵۰.
- صفایی، علی و درویشعلی‌پور آستانه، لیلا. (۱۳۸۹). «سبک هندی زمینه‌ساز ظهور کاریکلماتور در ایران». *مقاله‌های پنجمین همایش پژوهش‌های زبان و ادبیات فارسی (پرنیان سخن)*. دانشگاه تربیت معلم سبزواری، ۱۴۷۰ - ۱۴۸۶.
- طالبیان، یحیی و تسلیم جهرمی، فاطمه. (۱۳۸۹). «بررسی رابطه امثال و حکم با کاریکلماتور». *نشریه دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه شهید باهنر کرمان*، دوره جدید، شماره ۲۷، ۱ - ۲۴.
- طالبیان، یحیی و تسلیم جهرمی، فاطمه. (۱۳۸۸). «ویژگی زبان طنز و مطایبه در کاریکلماتورها (با تکیه بر کاریکلماتورهای پرویز شاپور)». *فصلنامه فنون ادبی (علمی-پژوهشی) دانشگاه اصفهان*. سال ۱، شماره ۱، ۱۳ - ۴۰.
- طاهری، فاطمه سادات و دری، زهرا. (۱۳۹۲). «بررسی ساختار و محتوای کاریکلماتورهای عباس گلکار». *مقالات هشتمین همایش بین‌المللی انجمن ترویج زبان و ادب فارسی ایران (۱۶-۱)*. زنجان: دانشگاه زنجان.
- طهماسبی، فریدون و نظری، لیلا. (۱۳۹۲). «بررسی بدیع لفظی و معنوی در هشت مجموعه کاریکلماتور پرویز شاپور». *مقالات هشتمین همایش بین‌المللی انجمن ترویج زبان و ادب فارسی ایران (۱۷-۳۲)*. زنجان: دانشگاه زنجان.
- کنگیا، حمیدرضا، «کاریکلماتور، کاریکلماتورهای حمیدرضا کنگیا»، www.kangia.blogfa.com، ۱۳۹۹/۹/۵.
- گلکار، عباس. (۱۳۹۰). *سکوت سراپا گوش است*. تهران: افزار.
- گل‌هاشم، سهراب. (۱۳۸۵). *گاهگاهی زندگی شوخی نیست!* (مجموعه کاریکلماتور). تهران: افزار.
- لعل بهادر، ابوالفضل. (۱۳۸۷). *نشر اکاذیب*. (چاپ اول). سبزواری: امید مهر.
- نازفر، حسین، «کاریکلماتورهای تلخ و شیرین (دل نوشته‌های حسین نازفر)»، hnajfar.blogfa.com، ۱۳۹۳/۶/۱۹.
- یوسفی، نائله. (۱۳۹۸). *پاشویه (کاریکلماتور)*. تهران: ارایش.

Anvari, H. (2002). *The Great Sokhan Dictionary*. Tehran: Sokhan. [In Persian].

Darvishalipur Astane, L., & Safaie, A. (2015). *Comparative Analysis of Calikalatures of Parviz Shapur with some other Carikalature writers*

- (Sohrab Gol Hashem, Hurieh Nikdast, Abbas Golkar, ...). *Farsi Language and Literature (Former Journal of Literature Faculty of Tabriz University)*, 68 (232), 69-82. [In Persian]
- Cardona, R. (2008). *Greguería*. Madrid: Catedra.
- Evans, V., & Green, M. (2006). *Cognitive Linguistics, An Introduction*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Fauconnier, G. (1994). *Mental Spaces*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Fauconnier, G., & Turner, M. (2002). *The Way We Think: Conceptual Blending and the Mind's Hidden Complexities*. New York: Basic Books.
- Fillmore, Ch., Kay P., & O'Connor, M. K. (1988). Regularity and Idiomaticity: the case of let alone. *Language*, 64 (3), 501-538.
- Gol Hashem, S. (2006). *Gahgahi Zendegi Shukhi Nist! (Carikalamature Collection)*. Tehran: Afzar Publications. [In Persian]
- Golkar, A. (2012). *Sokut Sarapa Gush Ast*. Tehran: Afzar Publications. [In Persian]
- Grice, H. P. (1975). Logic and conversation. In [P. Cole and J. Morgan] (Eds.), *Syntax and Semantics: Speech Arts* (pp. 41-58). New York: Academic Press.
- Hosseinpur, A. (2006). Carikalamature Writing. *Resaleh Daneshgah Quarterly (Scientific-cultural Journal of Public Relations of Kashan University)*, 7 (28), 98-101. [In Persian]
- Kangia, H. M. (2022). *Carikalamature, Carikalamatures of Hamid Reza Kangia*, Retrieved from: www.kangia.blogfa.com. [In Persian]
- La'l Bahador, A. (2008). *Nashre Akazib (1st Edition)*. Sabzevar: Omide Mehr Publications. [In Persian]
- Najfar, H. (2022). *Sweet and Bitter Carikalamatures (Emotive Writings of Hosein Najfar)*, Retrieved from: hnajfar.blogfa.com. [In Persian]
- Safaie, A., & Darvishalipur Astane, L. (2010). Hendi Literary style, the Scene Setter of the Emergence of Carikalamature in Iran. *Papers of fifth Conference of Investigations of Farsi Language and Literature (Parnian Sokhan)* (pp. 1470-1486). Teacher Training University of Sabzevar. [In Persian]
- Saidian, A. (2005). *New Great Encyclopedia*. Tehran: Elmo Zendegi Publications. [In Persian]
- Shamisa, S. (2007). *Literary Genres*. Tehran: Mitra Publications. [In Persian]
- Shapur, Sh. (1992). *Excerpt of Caricalamatures of Parviz Shapur*. Tehran: Morvarid Publications. [In Persian]
- Shobeiri, N., & Bayatfar, F. (2019). Study of Deviations in the Book from Parviz Shapour; "Welcomed To My Sight". *Critical studies in Texts and Programs of Human Sciences, Monthly Journal*, 19 (6), 209-227. [In Persian]
- Sorahi, M. A., & Ghayuri, Z. (2017). The Role of violating Grice's Co-operative maxims in constructing Carikalamatures. *Contemporary Persian Literature, Institute for Humanities and Cultural Studies*, 7 (2), 35-50. [In Persian]
- Taheri, F. S., & Dorri, Z. (2013). Investigating the Structure and Content of Carikalamatures of Abbas Golkar. *Papers of Eighth International Conference of Iranian Society of Promotion of Farsi Language and Literature* (pp. 1-16). Zanjan University. [In Persian]

- Tahmasbi, F., & Nazari, L. (2013). Investigating the Literary and Conceptual Rhetoric in Eight Volumes of Carikalamatures of Parviz Shapur. *Papers of Eighth International Conference of Iranian Society of Promotion of Farsi Language and Literature* (pp. 1-15). Zanzan University. [In Persian]
- Talebian, Y., & Taslim Jahromi, F. (2009). The Characteristics of Satire and Humorous Language in Caricalamatures (based on Parviz-e Shapoor's works). *Literary Arts Biannual Journal of Esfahan University*. 1 (1), pp. 13-40. [In Persian]
- Talebian, Y., & Taslim Jahromi, F. (2010). Investigating the Relationship between Proverbs and Wise Sayings and Carikalamatures. *Journal of Literature and Humanities Faculty of Shahid Bahonar University of Kerman, New Period* (27), 1-24. [In Persian]
- Turner, M. (1991). *Reading Minds: The Study of English in the Age of Cognitive Science*. Princeton: Princeton University Press.
- Yusofi, N. (2019). *Pashuye, Carikalamature*. Tehran: Arish Publications. [In Persian]